

УДК 378.147

Філоненко О.А., Лисюк С.М., Сорокопуд В.Б., Могильний Ф.В.

ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ КУРСАНТІВ (СТУДЕНТІВ) АКАДЕМІЇ ДПіС

У статті, на основі проведеного теоретичного дослідження науково-методичної літератури та аналізу практичної роботи системи підготовки фахівців для органів та установ виконання покарань, розглянуто та проаналізовано значення педагогічного контролю, напрями, види, принципи і функції контролю на заняттях у вищому навчальному закладі. В рамках розглянутої проблеми сформульовано перспективні завдання науково-методичної діяльності кафедри фізичної підготовки Академії ДПіС в цьому напрямку.

Ключові слова: *контроль, педагогічний контроль, навчально-виховний процес, вищий навчальний заклад, педагог, курсант, студент.*

Постановка проблеми. Здоров'я нації – це показник цивілізованості держави, що відображає соціально-економічне становище суспільства. Згідно з резолюцією ООН №38/54 від 1997 року здоров'я населення вважається головним критерієм доцільності й ефективності всіх без винятку сфер державної господарської діяльності, індикатором якості життя суспільства. Відродження України неможливе без формування національної свідомості народу, насамперед, дітей та молоді. Повноцінно це завдання можна вирішити в контексті національного виховання, невід'ємною складовою, а інколи і методом якого, є фізичне виховання. Лише освіта і наука в тісній співпраці можуть за допомогою фізичного виховання дітей і молоді в закладах освіти значною мірою вирішити проблему збереження здоров'я населення та його національного самоусвідомлення.

Одним з важливих показників здоров'я є фізичний розвиток людини, який характеризується станом морфологічних і функціональних властивостей і якостей, а також рівнем біологічного розвитку загалом для забезпечення фізичної дієздатності, виконання фізичних, навчальних і трудових навантажень відповідно до можливостей студентів різного віку і статі (А.А. Баранов, В.Р. Кучма та ін.).

У віковій періодизації людини підлітковий та юнацький вік є водночас складним та важливим у моральному, психологічному та фізичному становленні кожної без винятку людини, і тому вимагає особливої педагогічної майстерності викладачів. Медичні працівники стверджують, що близько 75 % хвороб дорослих є наслідком умов життя у дитячі та молоді роки. Також фахівці наголошують, що масштабне погіршення стану здоров'я людини спостерігається за період перебування в навчальних закладах, втрачаючи щонайменше третину свого здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на багаторічний теоретичний та практичний досвід науковців і враховуючи той факт, що при певному дозуванні фізичні вправи можуть, як покращити так і погіршити стан здоров'я та фізичний розвиток молоді людини, особливої актуальності набула проблема педагогічного контролю фізичного розвитку студентів та курсантів вищих навчальних закладів системи виконання покарань (далі ВНЗ) зі специфічними умовами навчання В. Авер'янов, О. Айдрийко, В. Бакуменко, С. Дубенко, Т. Мортенко, Н. Нижник, О. Сушипський та ін.

Питанням контролю у фізичному вихованні приділяли увагу незначна кількість дослідників (М. Ісаченко, В. Куриш, В. Кашуба, Р. Мушкета, М. Носко, О. Сидорко, Г. Шитикова, М. Щербей та ін.). Здебільшого контроль використовувався для визначення показників фізичного розвитку школярів, студентів (І. Альошина, Н. Носова, Д. Щелкунов та ін.) і тестування їхньої загальної фізичної підготовленості (А. Колот, Г. Волощенко, Ю. Ястребов та ін.).

Мета дослідження: на основі теоретичного вивчення науково-методичних основ педагогічного контролю, його мети, функцій, принципів, видів і форм у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів, визначити умови уніфікації та універсалізації педагогічного контролю фізичного розвитку студентів та курсантів системи підготовки фахівців для органів та установ виконання покарань.

Завдання: 1) проведення теоретичного дослідження особливостей мети, функцій, принципів, видів і форм педагогічного контролю у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів; 2) сформулювати перспективні завдання науково-методичної діяльності кафедри фізичної підготовки щодо уніфікації та універсалізації педагогічного контролю фізичного розвитку студентів та курсантів Академії ДПіС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфічні умови навчання курсантів та студентів системи підготовки фахівців для органів та установ виконання покарань вимагають від педагогічного контролю за станом здоров'я та фізичним розвитком своєчасного визначення відповідності фізичних

навантажень функціональним можливостям організму курсантів та студентів, виявляти ознаки хвороб і ушкоджень на ранній стадії. Це допоможе організувати заходи, спрямовані на оптимізацію, безпеку та ефективність занять фізичним вихованням, формувати в курсантів, студентів прагнення самому бути здоровим і мати здорове майбутнє покоління (Т.С. Бондар, П. Гретель та ін.).

Термін "педагогічний" перш за все підкреслює, що контроль повинен кваліфіковано здійснюватися педагогом-фахівцем фізичної культури – засобами і методами, отриманими ним на базі спеціальної фізичної освіти і практичного досвіду роботи за фахом. Педагогічний контроль процесу фізичного виховання використовує і медико-біологічні показники для усесторонньої і поглибленої характеристики стану систем організму курсантів та студентів [3, 5].

Педагогічний контроль в цілому простежує взаємозв'язок і відповідність між педагогічно направленими діями, запланованими результатами і реально одержаними. У разі ж їх невідповідності повинні ухвалюватися необхідні рішення і вноситися корективи в запланований процес фізичного виховання.

Тривалий час педагогічний контроль спеціалісти з фізичного виховання традиційно зводили переважно до обліку успішності і контролю фізичного стану курсантів та студентів. Очевидна обмеженість такого підходу, оскільки він охоплює лише окремі аспекти контролю. В сучасній літературі спостерігається і інша крайність – в ній можна нарахувати вже десятки найменувань видів і різновидів контролю (педагогічний, лікувальний, біологічний, антропометричний, біохімічний, біомеханічний, психологічний, організаційний та ін., тестометричний, візуальний, інструментальний, автоматизований; попередній, оперативний, поточний, етапний, підсумковий та ін.), що свідчить про багатогранність проблеми і про невпорядкованість пов'язаних з нею уявлень.

Переходячи до конкретики, можна виділити основні напрями (аспекти) педагогічного контролю фізичного розвитку у процесі фізичного виховання студентів та курсантів ВНЗ:

1. Самоконтроль. У фізичному вихованні його форми ширші і об'єктивніші, ніж в інших видах виховання.

2. Контроль факторів середовища (професійно-прикладне значення).

3. Динаміка зрушень.

4. Контроль рухової діяльності: об'єктів формування і вдосконалення; чинників, що впливають на фізичні і функціональні можливості; сумарний ефект впливів.

5. Окремі автори додатково розглядають ще контроль спостерігачем (експертом) [7, 9].

Відомо, що реакція курсанта та студента на фізичне навантаження змінюється протягом тривалого часу. Крива фізичної працездатності (суперкомпенсація). У зв'язку з цим, прийнято розрізняти і форми педагогічного контролю.

Вхідний (попередній). Дозволяє встановити особливості курсанта, студента: його схильності, інтереси, задатки, мотивацію до занять, готовність; показники фізичного розвитку, рівень фізичної підготовленості, рухові здібності. В результаті вхідного контролю курсантів, студентів ВНЗ поділяють на групи для занять фізичними вправами.

Оперативний контроль (ефект 1 заняття) дає термінову інформацію про стан курсанта, студента в результаті впливу вправи, серії вправ (до 1 заняття). Значення його полягає в оцінці фізіологічних змін в організмі студента під впливом застосування засобів. Дозволяє правильно побудувати заняття за інтенсивністю навантаження. Дозволяє проводити контроль за відновленням ЧСС під час відпочинку. Встановити вправи, до яких курсанти, студенти недостатньо адаптовані, встановити оптимальні інтервали відпочинку, правильне чергування, послідовність вправ. Слугує оперативній корекції в ході заняття – збільшення тривалості відпочинку наприклад.

Поточний контроль – застосовується для визначення щоденних коливань стану організму, перенесення навантаження. Дозволяє більш якісно спланувати зміст наступних кількох занять, рівень тренувального навантаження в них.

Етапний контроль (результат етапу) – проводиться після закінчення певного етапу (тематичного модуля) з метою встановлення кумулятивного ефекту. Дозволяє оцінити систему занять. Формування певної рухової дії, розвитком фізичної якості, динаміки фізичної підготовленості, динаміки функціональних спроможностей. Застосовується для перевірки задач, що поставлені викладачем в робочому плані, засобів і методів, умов наступних занять.

Підсумковий контроль – застосовується для визначення кінцевих результатів по розділу за рік. Він дозволяє оцінити систему занять, що склалася, порівняти отримані результати з планованими і одержати дані для коректування планування процесу фізичного виховання на черговий навчальний рік (цикл).

Основними вимогами до педагогічного контролю є своєчасність (відповідність термінам планування); систематичність (регулярність); об'єктивність, точність (підвищує достовірність інформації); достатня інформативність (охоплення основних показників процесу фізичного виховання) [6, 7, 9].

Методи педагогічного контролю фізичного розвитку у процесі фізичного виховання курсантів та студентів ВНЗ можна згрупувати в три розділи:

– *Загальнопедагогічні методи.* Педагогічний контроль дає змогу спостерігати за різними сторонами педагогічного процесу, за змінами реакції курсанта, студента (до, після, під час занять). Поширені у фізичному вихованні методи педагогічного контролю: хронометраж, пульсометрія, візуальні спостереження. Використовується також опитування (анкетування, інтерв'ю, бесіда).

– *Медико-біологічні методи* (функціональні проби, лікарсько-контрольні тести).

– Специфічні для фізичного виховання і спорту методи (залік, змагання, тестування рівня фізичної підготовленості і володіння технікою, контрольні вправи, електроміографія, акселерометрія, гоніометрія, стабілографія електрокардіограма, електроенцефалографія). Вимірюється і оцінюється результат діяльності [2].

Так, педагогічний контроль фізичного розвитку у процесі фізичного виховання курсантів та студентів ВНЗ може визначатися на основі контролю антропометричних показників (зріст, масі тіла, окружні розміри, індекси фізичного розвитку, індекси пропорційності розвитку мускулатури, індекси для визначення типу тіла будови), показників функціонального стану серцево-судинної і дихальної систем (ЧСС, артеріального тиску, частоти дихання, ЖЄЛ, індексів, що характеризують стан серцево-судинної системи (індекс Робінсона, вегетативний індекс Кердо), дихальної системи (індекс Скібінського), результатів функціональних проб (оптико-електронні методи реєстрації рухів, механоелектричні методи реєстрації рухів, методи контролю біомеханічних характеристик, проба Штанге, проба Генче, ортостатична проба), диференційованої оцінки динаміки м'язово-суглобових з'єднань опорно рухового апарату (ковзний циркуль-гоніометр Гамбурцева, технічний комплекс "REV – 9000") фізичної працездатності (проба Руф'є, Руфе-Діксона, Гарвардський степ-тест PWC170). Також для контролю ефективності занять з фізичного виховання студентів можна використовувати динаміку рівня фізичного стану та фізичного здоров'я, які визначаються різними методами і методиками (індекс фізичного розвитку й оцінка рівня функціональних можливостей (О. Дубогай), метод прогнозування фізичного стану Пирогової, експрес-система діагностики фізичного стану "КОНТРЕКС 1" (С.А. Душанін), методика оцінки рівня фізичного здоров'я (С.В. Хрушов), методика оцінки рівня фізичного стану (В.І. Белов), експрес-оцінка рівня фізичного здоров'я студентів (Г.Л. Апанасенко), методика самооцінки рівня здоров'я (В.П. Войтенко)).

Таким чином, процес фізичного виховання має базуватися на сучасних наукових поглядах. А його якість – визначатися, формуватися за рахунок педагогічного контролю спрямованого на об'єктивні вимірювання, постійне спостереження, фіксоване накопичення, якісний та кількісний аналіз, планомірне, диференційоване управління та ретельне прогнозування результатів навчання студентів та курсантів ВНЗ системи підготовки фахівців для органів та установ виконання покарань.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже аналіз науково-методичної літератури дав змогу виділити проблематику застосування педагогічного контролю у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів системи виконання покарань зі специфічними умовами навчання. Визначити основні підходи стосовно сучасного розуміння поняття педагогічний контроль.

Головний напрям педагогічного контролю полягає в аналізі співвідношень динаміки педагогічно направлених дій і педагогічно обумовлених змін рівня освіти, розвитку і поведінки курсантів, студентів.

У практичній роботі фахівців з фізичного виховання ВНЗ виділяють такі основні форми педагогічного контролю: 1) вхідний (попередній); 2) оперативний; 3) поточний; 4) етапний; 5) підсумковий.

Засоби і методи педагогічного контролю у фізичному вихованні можна поділити на загально-наукові та власно-наукові. Їх використання залежить від умов застосування і особистостей педагога.

Таким чином, керуючись специфічними умовами навчання, завданнями Академії, відповідними повноваженнями ректора Академії Державної пенітенціарної служби виникає гостра необхідність уніфікації та універсалізації педагогічного контролю фізичного розвитку курсантів та студентів. Враховуючи, що цей процес не є одномоментним педагогічний колектив кафедри фізичної підготовки вбачає за доцільне реалізацію наступних завдань:

- провести ряд наукових досліджень, щодо обґрунтування та визначення специфіки педагогічного контролю фізичного розвитку курсантів та студентів Академії;
- створити та експериментально перевірити ефективність методики педагогічного контролю фізичного розвитку курсантів та студентів Академії;
- підготувати положення про медико-педагогічний контроль за фізичним розвитком курсантів та студентів Академії;
- впровадити методику педагогічного контролю фізичного розвитку курсантів та студентів в навчальний процес Академії.

Використані джерела

1. Амонашвили Ш.А. Воспитательная и образовательная функция оценки учения школьников: Экспериментально-педагогическое исследование / Амонашвили Ш.А. – М. : Педагогика, 1984. – 296 с.
2. Без'язичний Б.І. Комплексний педагогічний контроль за фізичним вихованням студентів ВНЗ [Електронний ресурс] / Без'язичний Б.І. // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2014. – Вип. 118(3). – С. 24-28.
3. Битинас Б.П. Педагогическая диагностика : сущность, функции, перспективы / Б.П. Битинас, Л.И. Катаева // Педагогика. – 1993. – №3. – С. 10-15.
4. Воскобойнікова Г.Л. Сучасні проблеми формування індивідуального здоров'я студентів у вищій педагогічній освіті / Г.Л. Воскобойнікова, А.О. Міненко, Т.Б. Кійко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2016. – Вип. 139(2). – С. 20-23.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. / Гончаренко С. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

6. Колгатін О.Г. Педагогічна діагностика і педагогічний контроль // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: збірник наукових праць / О.Г. Колгатін, Л.С. Колгатіна. – Випуск VI. – Кривий Ріг : Видавничий відділ НМетАУ, 2010. – С. 122-128.
7. Носко М.О. Метрологічний контроль у фізичному вихованні і спорті. Навчальний посібник для студентів спеціальності "Фізичне виховання" / Носко М.О., Бріжата І.А, Гаркуша С.В. – К. : МП Леся, 2012. – 264 с.
8. Статут Академії Державної пенітенціарної служби, заснованої на державній формі власності, підпорядкованої Державної пенітенціарної служби [Електронний ресурс]. – Чернігів. – 2015. – Режим доступу : <http://academy.kvs.gov.ua/wp-content/uploads.pdf>.
9. Фізична підготовка кандидатів на навчання у вищих навчальних закладах, які здійснюють підготовку фахівців для системи МВС України : метод. рек. / [уклад.: Магдаліна І.В., Моргунов О.А., Соколов О.А., Соколова В.Ю.] ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Ф-т з підготовки фахівців міліції громадської безпеки, Каф. спец. фіз. підготовки. – Х. : ХНУВС, 2013. – 128 с.
10. Ягупов В.В. Педагогіка : Навч. посібник / Ягупов В.В. – К. : Либідь, 2002. – 560.

Filonenko O., Lysiuk S., Sorokopud V., Mohylnyi F.

TEACHING CONTROL OF CADETS'(STUDENTS') PHYSICAL DEVELOPMENT AT THE ACADEMY OF THE STATE PENITENTIARY SERVICE

In the article the authors outline the issue of teaching control in the educational process of higher educational institutions that have specific conditions of training on the basis of the theoretical research of the scientific and methodological literature and the analysis of work in the system of the specialists' training for penal institutions. This work has given the opportunity to define the main approaches to the up-to-date understanding and differentiating the term "teaching control".

The principal trend in teaching control is the analysis of the proportional between the teaching activities dynamics and educationally determined changes in cadets' and student's education level development and behavior.

Physical training experts' practical work in higher educational institutions has assisted to emphasize the principal forms of teaching control: 1) initial; 2) operative; 3) current; 4) progressive; 5) final.

The authors also divide means and ways of teaching control in physical training into general scientific and scientific. So the physical training process should be based on modern scientific views, and its quality should be defined and formed taking into account teaching control that is aimed at an impartial assessment, constant observation, fixed accumulation, qualitative and quantitative analysis systematic differential management, detailed prognostication the results of students' and cadets' study in higher educational institutions as well as the specialists' training for work in penal institutions.

Taking into account the specific conditions of training, goals of the Academy certain authorities of the Rector in the Academy of the State Penitentiary Service, the urgent need to unify and make teaching control of students' and cadets' physical training universal has arisen.

As far as this process is not momentary the teaching staff of the physical training department considers the following tasks expedient: To make some scientific research for providing and defining teaching control peculiarities in cadets' and students' physical training at the Academy; To check the teaching aids efficiency of teaching control in cadets' and students' physical progress at the Academy with the help of the experiments; To work out regulations for health and teaching control of cadets' and students' physical progress at the Academy; To implement the teaching aids of teaching control of cadets' and students' physical progress at the Academy.

Key words: *control, teaching control, teaching educational process, higher educational institution, lecture, student.*

Стаття надійшла до редакції 30.08.2017